
Peter van der Zant en Koen van Eijck

Talentontwikkeling in tijden van verschraling

Jonge kunstenaars zoeken hun eigen weg

Een concreet gevolg van de afname van gemeentelijke subsidies is de daling van het aantal centra voor de kunsten. Ook veel theatergroepen en orkesten ontvangen minder of geen subsidie meer. Welke gevolgen heeft dat voor de mogelijkheden van jongeren om hun artistieke talenten te ontwikkelen?

Talentontwikkeling prijkt prominent op de politieke agenda's. Cultuurnota's van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, provincies en gemeenten noemen talentontwikkeling in de kunsten een van de prioriteiten van hun beleid. Dat leidt tot nieuwe impulsen ter ondersteuning van toptalent, maar niet tot extra aandacht voor het bredere veld van de amateurkunsten. Per saldo bezuinigen diezelfde overheden flink op kunst en cultuur (Vinkenburg 2015).

Veranderingen in aanbod en tijdsbesteding

Om artistieke talentontwikkeling te ondersteunen is aandacht voor kunsten thuis en op school alleen niet genoeg. Ook een voedzame humuslaag van faciliteiten en deelnemers op het gebied van amateurkunst is noodzakelijk. Die onderlaag wordt op onderdelen aangetast.

	2005	2007	2009	2011	2013
Aantal centra voor de kunsten					
index:	100	103	77	73	65
aantal:	237	245	183	172	155
Aantal leerlingen en cursisten centra voor de kunsten					
index:	100	106	95	91	61
aantal:	447.930	475.300	426.573	407.984	271.700
Lid muziek-, zang-, of toneelvereniging					
index:	100	117	118	112	109
%:	8,75	10,27	10,33	9,76	9,54
Heeft tijd besteed aan bespelen muziekinstrument					
index:		100	95	83	80
%:		11,5	10,9	9,5	9,2
Heeft tijd besteed aan zingen, zangkoor, zanggroepje					
index:		100	93	86	83
%:		9,4	8,7	8,1	7,8
Heeft tijd besteed aan toneel, musical, ballet					
index:		100	88	68	58
%:		14,4	12,6	9,8	8,3
Heeft tijd besteed aan handenarbeid, schilderen, tekenen, boetseren, pottenbakken et cetera					
index:		100	84	74	76
%:		21,2	17,8	15,6	16,2

Tabel 1. Trends in amateurkunstbeoefening onder de Nederlandse bevolking van 16 jaar en ouder

Bronnen: LISS-panel/Kunstconnectie (nu Cultuurconnectie)/Sociaal en Cultureel Planbureau/bewerkt door Cultuurindex Nederland.

Zo daalde het aantal centra voor de kunsten (CVK) met 35 procent, van 237 in 2005 naar 155 in 2013. De terugloop van het aantal cursisten bij deze centra over deze periode is met 39 procent net iets sterker, zoals tabel 1 laat zien. In 2013 zijn hier nog maar ruim 270.000 cursisten ingeschreven. Naast deze centra kent Nederland minstens 25.000 amateurkunstverenigingen, en naar schatting 500.000 kunstbeoefenaars volgen lessen buiten de centra voor de kunsten (Broek 2010b). Ook het aantal leden van zulke muziek-, zang- of toneelverenigingen is sinds 2009 gedaald, zij het minder snel dan het aantal CVK-cursisten. Toch geeft bijna de helft van de muziekverenigingen (HaFaBra) in de drie noordelijke provincies in 2013 aan dat de instroom te laag is om het ledenaantal op peil te kunnen houden (Hendriks et al. 2014).

Ook wanneer we het volgen van lessen buiten

beschouwing laten, zien we een afname in amateurkunstbeoefening. Het percentage Nederlanders van 16 jaar en ouder dat tijd besteedt aan kunstbeoefening daalde tussen 2007 en 2013, met name bij toneel, musical en ballet. Hoewel opleidingsverschillen in kunstbeoefening bepalender zijn dan inkomensverschillen (Broek 2010a) bij het ontplooiën van kunstzinnige activiteiten, is het mogelijk dat de economische crisis mensen ervan weerhoudt. De verschrallende infrastructuur zal op zichzelf ook een rol spelen, juist omdat muziekscholen en CVK's hun leerlingen financieel tegemoet kunnen komen via kindertarieven en regelingen voor minder draagkrachtigen.

Naast deze economische factoren spelen de tendensen tot individualisering en informalisering een rol. Jongeren zijn minder op zoek naar institutionele verbanden voor

kunstbeoefening in de vrije tijd en hechten meer waarde aan op maat gesneden ondersteuning, bijvoorbeeld via internet (Broek 2010c). Dit verklaart mogelijk ook waarom de deelname veruit het sterkst is gedaald bij toneel, musical en ballet, bij uitstek disciplines die een formeel, georganiseerd verband vereisen.

De lokale infrastructuur

Resultaten uit ons eigen lopende vervolgonderzoek onder jongeren die deelnemen aan talentontwikkelingsprojecten helpen om de geschetste trends nader te duiden (Eijck et al. 2014). Ze laten zien dat de (lokale) infrastructuur van kunstinstellingen inderdaad van groot belang is voor de ontwikkeling van jonge talenten. Bijna alle deelnemers aan landelijke talentontwikkelingsprojecten, jongeren tussen 12 en 25 jaar, hebben eerder ervaring opgedaan bij muziek-, dans- en theaterscholen of kunstencentra. Ook heeft meer dan de helft wel eens deelgenomen aan een wedstrijd of concours. Bezuinigingen op de (lokale) infrastructuur staan dan ook haaks op de ambities die minister van Cultuur Jet Bussemaker in 2014 formuleerde in haar kamerbrief over talentontwikkeling (Bussemaker 2014).

Toch moeten we niet concluderen dat jonge talenten zich door het afkalven van het gesubsidieerde cursusaanbod laten ontmoedigen. De rol van particuliere docenten neemt toe, vooral in de muziek (dansscholen zijn in Nederland in vergelijking met de andere disciplines altijd al meer particulier georganiseerd). Hoewel jongeren uit de laagste inkomensgroepen hierdoor minder kunnen profiteren van de inkomensafhankelijke cursusgeldende centra voor de kunsten vaak aanbieden, verschillen de lestarieven tussen deze centra en particuliere aanbieders gemiddeld weinig (Broek 2010b).

Echter, de meeste jonge talenten in muziek geven aan dat ze de ervaring die ze hebben opgedaan in een orkest of popgroep achteraf

belangrijker vinden voor de ontwikkeling van hun talenten dan de lessen op de muziekschool of bij een particuliere docent. Bij theater wordt ervaring op een theaterschool juist van meer belang geacht dan het spelen in een theatergroep. In de discipline urban zien we een mix van ondersteuningsvormen die nuttig worden gevonden voor de eigen talentontwikkeling: dansscholen en -gezelschappen, theatergroepen en -scholen, hiphopcentra en -groepen kunnen allemaal een rol spelen. Vele krijgen niet of nauwelijks subsidie en lijden dus weinig onder de bezuinigingen.

De digitale infrastructuur

Dat de functie van lokale kunstencentra en muziekscholen deels wordt overgenomen door internet past helemaal in de tendens tot informatisering, individualisering en informatisering (Broek 2010c). Internet en sociale media zijn belangrijk bij de ondersteuning van talentontwikkeling en als podium (Berentsen 2015). Volgens de Nieuwe Monitor Amateurkunst (Deekman et al. 2013) gebruikt een derde van de beoefenaars internet om zichzelf te verbeteren, maar die schatting lijkt ons laag. Voor jongeren is de inzet van internet en sociale media zo vanzelfsprekend dat op vragen daarover in onze onderzoeken in eerste instantie nauwelijks een reactie kwam. Een meer expliciete bevraging leerde dat 75 procent van onze respondenten internet en sociale media intensief gebruikt op de volgende manieren (Eijck et al. 2015):

1. Zichzelf presenteren met kunstuitingen, optredens en dergelijke op platforms als YouTube of Facebook.
2. Inspiratie opdoen door het bekijken van presentaties, filmpjes en dergelijke van anderen (met name van talenten die al zijn doorgebroken).
3. Bekijken van instructiefilmpjes en digitale lessen. Dat gebeurt bij muziek (techniek leren), maar bijvoorbeeld ook bij theater (het bekijken van de Stanislavski-oefeningen voor *method acting*).
4. Aangaan van wedstrijden met andere jongeren over de gehele wereld (wie kan dit stuk het snelste spelen?).

Het gebruik van internet en sociale media zal de functie van de lokale kunstencentra of verenigingen niet volledig kunnen vervangen.

Jongeren laten zich niet ontmoedigen door afkalven van gesubsidieerd cursusaanbod

Wel kan het grote gevolgen hebben voor de docenten en begeleiders. In talentontwikkelingsprojecten moet gericht aandacht worden besteed aan de mogelijkheden van internet en sociale media, waarbij de rol van de docent kan verschuiven van leraar en instructeur naar die van coach en stimulator.

Ontdekt talent de dupe

Talentontwikkeling in de kunsten is gelukkig niet uitsluitend afhankelijk van overheidsbeleid. De overheid kan belangrijke positieve stimulansen geven, maar ook zonder overheid ontwikkelen jongeren hun talenten op het gebied van muziek, dans, theater, beeldende kunst of literatuur. Door de opkomst van internet en sociale media zijn ze minder afhankelijk van de door de overheid gesteunde instituties dan voorheen. Door de mogelijkheden van internet zijn talenten steeds minder aan tijd en plaats gebonden voor het opdoen van instructie en inspiratie op maat.

Jongeren die hun talent ontdekt hebben en willen ontwikkelen, lijken hun weg dus aardig te vinden. Ze benutten alternatieve kanalen om zich te ontplooien. Dat neemt niet weg dat de teruggang van het aantal geïnstitutionaliseerde, gesubsidieerde mogelijkheden om les te nemen tot gevolg heeft dat meer talent ontdekt of onderontwikkeld blijft omdat de betaalbaarheid en bereikbaarheid van voorzieningen onder druk komen te staan. Onderzoek bij jonge talenten in de kunsten laat zien dat de culturele verschraling zeker een belemmering gaat vormen voor talentontwikkeling. Om de doorstroom van talent te garanderen is op alle niveaus passend aanbod nodig, inclusief een heldere ketenstructuur die doorgeleiding naar een volgend niveau mogelijk maakt. Juist de beginnende amateurkunstenaar en het reguliere verenigingslid lijken nu te worden getroffen door het teruglopende aanbod. Als die groepen afnemen, wordt de vijver waarin de hbo-vakopleidingen vissen ook kleiner. ●

Literatuur

- Berentsen, M. (2015) 'Online kunst: een grenzeloos domein? Amateurkunst, internet en sociale media'. In: *Zicht op actieve cultuurparticipatie: thema's en trends in praktijk en beleid*, 6-13.
- Broek, A. van den (2010a) *FAQs over kunstbeoefening in de vrije tijd*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, A. van den (2010b) *Mogelijkheden tot kunstbeoefening in de vrije tijd*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, A. van den (2010c) *Toekomstverkenning kunstbeoefening: een essay over de mogelijke betekenis van sociaal-culturele ontwikkelingen voor volume, voorkeuren en vormgeving van kunstbeoefening in de vrije tijd*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bussemaker, J. (2014) *Ruimte voor talent in het cultuurbeleid*. Tweede Kamer 32.820, nr. 111. (zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32820-111.html)
- Deekman, A. (et al.) (2013) *Ruimte voor amateurkunst: voorzieningen voor kunstbeoefening 2013*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst.
- Eijck, K. van en P. van der Zant (2014) 'Niet onder de korenmaat: jonge talenten in de kunsten vier jaar gevolgd'. In: *Boekman*, jrg. 26, nr. 100, 104-111.
- Eijck, K. van, M. Windhorst en P. van der Zant (2015) *TOM blijft zijn talenten volgen: eindrapport over de tweede peiling van het talentenvolgonderzoek 2013-2017 in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie*. Gouda: Bureau ART.
- Hendriks, L.H. en E.H. Bisschop Boele (2014) *Orkesten onder druk? Op zoek naar trends en ontwikkelingen in de HaFaBra-sector in Noord-Nederland*. Groningen: Hanzehogeschool/Prins Claus Conservatorium, Lectoraat Lifelong Learning in Music.
- Vinkenburg, B. (2015) 'De cultuuromslag in cijfers'. In: *Boekman*, jrg. 27, nr. 103, 4-9.